

Kansanopistot – hyljeksitty luokka?



OMAN OPPILAITOKSENI näkökulmasta vapaan sivistystyön rahoitus on ”hitaan kurjistumisen tie”. Pelkällä vapaan sivistystyön toiminnalla opiston taru olisi ollut lopussa aikoja sitten.

Tärkeä toimintamuotomme – internaatin eli oppilasasuntolan ylläpito – vaatii kiinteistömassaa. Asuntolaa on rutiinihuoltojen lisäksi remontoitava. Aika osoittaa tarpeita myös uusien tilojen rakentamiselle. Mikään näistä ei olisi ollut mahdollista, jos rahoitus olisi pitänyt kaivaa ainoastaan vapaan sivistystyön taskusta.

Kansanopistossani vapaan sivistystyön rinnalla on jo pitkään tarjottu muihin rahoitusmuotoihin perustuvaa koulutusta. Tämä ei sinällään ole ongelma. Se tuo opistolle synergiaetuja, mahdollistaa koulutustarjonnan monimuotoisuuden ja tekee opistosta oman toiminta-alueensa oppimiskeskuksen. Haasteena vain on hallita eri koulutusmuotojen tuomia osaamis- ja laatuvaatimuksia kohtuullisen vähällä henkilöstöllä.

ERITYISRYHMIÄ PALVELLAAN NIUKALLA RAHOITUKSELLE

Nykyinen rahoitus on ajanut kansanopistot koulutusmaailman hyljeksityksi paarialuokaksi. Opistoille tarjotaan tehtäviä, joita kukaan muu ei ole valmis tekemään. Vapaan sivistystyön tehtävää hoitaessaan kansanopistot joutuvat henkensä pitimiksi tarttumaan hankalasti tavoitettavien erityisryhmien koulutustarpeisiin.

Näitä erityisryhmiä ovat muun muassa opiskelijat, jotka peruskoulutuksen jälkeen keskeyttävät toisen asteen opintonsa. Suuri, keskitetty systeemi pystyy käsittelemään vain lahjakkaita ja keskivertosuoriutujia.

Pudokkaista kansanopistot saavat töitä: Opiskelijalle räätälöidään yksilökohtainen polku. Häntä tuetaan yksilöllisesti. Palkaksi kansanopisto kuittaa valtiolta opintosetelin, jonka euromäärällä mikään muu koulutusmuoto ei pystyisi tai haluaisi vastaavaa tehtävää hoitaa. Lisäksi opintoseteli kattaa vain laskennallisen opiskelijamaksuosuuden. Valtionosuus tulee erikseen – jos tulee.

Muita opintosetelirahoituksella talossamme opiskelleita ryhmiä ovat olleet oppimisvaikeuksista kärsivät, maahanmuuttajat, kehitysvammaiset sekä mielenterveyskuntoutujat. Tätä joukkoa eivät yhteiskuntamme tutkintotavoitteiset, hyvin perusrahoitetut ja laadukkaat koulutusjärjestelmät pysty alueellamme palvelemaan.

Ratkaisuksi löytyy kansanopisto ja opintoseteli. Jokainen euromääriä pyöritelty ymmärtää, että 2-3-kertaisella perusrahoituksella toimiva ammattiopisto menestyy paremmin kuin yksittäisten ulospulhahtaneiden hoitamiseen keskittyvä vapaa sivistystyö. Kuitenkin kansanopistojen pitäisi tällä rahoituksella koulutustoiminnan kehittämisen lisäksi luoda laatu- ja järjestelmää, peruskorjata ja investoida. Ei mitään mahdollisuutta.

Ja siltikin. Kansanopistoissa nähdään, että sivistisyhteiskunnan pitää pystyä toiminnoissaan kantamaan huolta kaikista. Erityistä tukea vaativat ja omaan tahtiin etenevät opiskelijat eivät suinkaan ole hyljeksittyä paarialuokkaa. Koulutusmaailman paarialuokkaa ovat kansanopistot.

MINISTERIÖN LEIKKAUKSET KOHTUUTTOMIA

Vapaata sivistystyötä ei ehdista vain sen heikko perusrahoitus. Valtion säästötoimien seurauksena

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) on päättänyt kohdistaa vuosille 2012–2016 myös vapaata sivistystyötä koskevia leikkauksia. Vuosien 2012 ja 2013 suoriteleikkaukset opistossani ovat noin 20 prosenttia.

Leikkausmäärät ovat kohtuuttoman suuria jo sinänsä. Suurin ongelma ei kuitenkaan ole se, ettei leikkauksia osattaisi, voisi tai pitäisi tehdä.

Joko ministeriössä ei ihan oikeasti tiedetä, mitä nykyinen rahoituslaki, KEHO-prosessi ja toteutetut leikkaukset merkitsevät kansanopistoille. Tai sitten tiedetään. Se on synkempi vaihtoehto.

Jos kyse on tiedon puutteesta, toivon, että ministeriö myöntäisi asian ja tarttuisi toimeen korjatakseen tilanteen. Jos ministeriö pyrkii rahoitusta leikkaamalla ajamaan opistoja alas, se pitäisi rehelliisyyden nimissä sanoa ääneen. Rahoituksen kiristäminen, kansanopistojen suoritekilpailu ja siitä seuraava suoriteinflaatio johtavat melko nopeasti opistojen lakkauttamisiin. Vain kasvukeskuksissa monialaisina toimivat kansanopistot selviytyvät.

Ministeriön on ollut ilmeisen vaikea ymmärtää (tai kenties se ymmärtää oikein hyvin), millä tavoin vapaan sivistystyön oppilaitoksen suoritteiden ”jälkikäteen” tehdyt leikkaukset kohtelevat opistoja. Käytännössä se tarkoittaa, että jo tehdyn työn ja syntyneiden kustannusten jälkeen valtio suostuu maksamaan 15–25% pienempää ”palkkaa”.

KATASTROFI OVELLA

Kansanopistot laitettiin KEHO-prosessin puitteissa vahvistamaan vapaata sivistystyötä. Käytännössä se merkitsi suoritemäärien eli opiskelijaviikkojen nostamista opistoissa, joissa suoritteet alittivat 2 000 viikkoa. Viimeistään vuodesta 2009 lähtien monet opis-

tot ottivat kehotuksesta vaarin ja käärivät hihansa.

Tästä seurauksena oli opiskelijaviikkojen ylituotanto. Nyt raamin ylittäviä suoritteita leikataan valikoiden juustohöylällä. Leikkaukset on jo tehty vuosien 2012 ja 2013 osalta. Ministeriöllä olisi vielä aikaa viheltää peli poikki ja estää katastrofin syntyminen.

Olen tiedustellut ministeriön edustajalta, miten tai millä aikataululla vapaan sivistystyön rahoitusasia ja suoriteinflaatiota aiotaan korjata? Lisäksi olen kertonut, että kansanopistojen kannalta tilanne on erittäin vaikea. Ensi vuoden rahoitus on arvoitus. Siksi tulevaisuuden järkevä suunnittelu on mahdotonta. Muutos olisi saatava ennen vuoden 2014 rahoituksesta päättämistä, sillä tämän vuoden suoritteet luovat pohjaa tuleville vuosille.

Kysymys opistoissa kuuluu nyt: tehdäänkö ylituotantoa vai alituotantoa? Rahoituksen logiikka ajaa kilpailemaan suoritteista. Niitä on tehtävä mahdollisimman paljon mahdollisimman halvalla. Näin välttyy juustohöyläleikkurista ainakin kivuttomammin kuin ne, jotka pitävät suoritteensa ennallaan tai jopa vähentävät niiden määrää.

Oma esitykseni ministeriölle vääristymän korjaamiseksi on, että oppilaitokset saisivat vuoteen 2016 saakka ennustettavan pohjan vapaan sivistystyön valtionosuuden suuruudesta ja kehityksestä. Tällä torjuttaisiin vasta edessä oleva katastrofi, mutta ei tietenkään vielä korjata vapaan sivistystyön rahoituksen perusongelmaa.

KANSANOPISTOJEN VAPAAN SIVISTYSTYÖN TULEVAISUUS?

Vapaa sivistystyö on alueellisesti saavutettavaa, nopeasti reagoivaa, joustavaa, innovatiivista, monimuo-

VAPAA SIVISTYSTYÖ EI KUKOISTA JUOKSEMALLA KIINNI YKSITTÄISIÄ OPISKELIJOITA.

toista ja asiakaslähtöistä. Se luo henkistä liikkumati-
laa tavoitteelliseen, suorituskeskeiseen ja standardoi-
tuun yhteiskuntaan.

Koulutuksenjärjestäjän näkökulmasta vapaa si-
vistystyö on henkisessä umpikujassa, jos sen kysyn-
tää, tehokkuutta, laatua ja tuloksellisuutta mitataan
samanlaisilla mittareilla kuin vaikkapa ammatillista
peruskoulutusta. Yhteiskunta voisi myöntää vapaal-
le sivistystyölle edelleen luottoa ja luottamusta. Sen
piirissä on synnytetty monia innovaatioita - ei vähi-
ten kansalaisyhteiskuntaa.

Yksi kivijalka innovaatioille on riittävä ja ennus-
tettava rahoitus. Kansanopistojen rahoitus tulisi
rinnastaa tutkintotavoitteisen koulutuksen tasoon
ja erityistehtävien osalta porrastettuun valtionosuus-
teen. Ennustettavuus taas liittyy siihen, että oppilaitos
pystyy suunnittelemaan tulevaa toimintaansa tietyllä
varmuudella. Tällä hetkellä kansanopistoilta puuttuu
edellytykset siihen.

Vapaalle sivistystyölle kuuluu tehtäviä, jotka eivät
vielä ole muun yhteiskunnan valtavirran mukaisia,
mutta joista voi sitä tulla. Suomessa on tuettava rin-
nakkaisia näkökulmia ja pohdintaa esimerkiksi sivi-
tyksestä, ihmisestä, demokratiasta, kansalaisvastuusta
ja hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuudesta.

Kansanopistojen on yhä tiiviimmin verkostoidut-
tava alueensa julkisten toimijoiden kanssa. Vain sitä
kautta vapaalla sivistystyöllä on tulevaisuutta ja teh-
tävää. Tulevaisuus ei ole siinä, että kansanopistot
yrittävät kilpailla samoista opiskelijoista maksutto-
man julkisen koulutuksen kanssa. Vapaa sivistystyö
ei kukoista juoksemalla kiinni yksittäisiä opiskelijoita.

Visioni mukaan vapaan sivistystyön tulevaisuus on
siinä, että hyvinvointiyhteiskunta, kunnat, seurakun-

nat, vapaaehtoisjärjestöt ja yksittäiset kansalaiset tar-
vitsevat tulevaisuudessa yhä enemmän toisiaan. Jul-
kinen valta ja raha ovat vetäytyneet ja kehitys jatkuu
seuraavina vuosikymmeninä.

Paikallisille toimijoille jää hyvin paljon enemmän
vastuuta yhteisöjensä hyvinvoinnista. Tässä tarvi-
taan jälleen kansanopistoja ja vapaata sivistystyötä,
joka pystyy joustavasti toimimaan yhteistyössä niin
julkisen, yksityisen kuin kolmannen sektorin toimi-
joiden kanssa.

Tulevaisuuden vapaa sivistystyö hakee tehtävän-
sä yhteiskunnallisen vaikuttavuuden kautta, mutta
omalla tavallaan. Se vahvistaa kansalaisyhteiskuntaa
silloin kun julkinen yhteiskunta purkaa rakenteitaan.
Se pelastaa kansalaisyhteiskunnan yhteiskunnalta.



Jukka Hautala
*Raudaskylän Kristillisen
Opiston rehtori*